

Результаты исследования. С целью определения наиболее значимых факторов, влияющих на развитие земельных отношений, апробирован метод экспертной оценки - способ прогнозирования будущих результатов действий на основе выводов специалистов. Определены сильные и слабые стороны землепользования, проблемы и угрозы землевладения. Установлено значительное влияние на развитие земельных отношений не только природно-климатических факторов но и политических, экономических, социальных, технологических, экологических и юридических обстоятельств.

Элементы научной новизны. Усовершенствован методический подход к экспертной оценке формирования рейтинга показателей состояния землевладения, землепользования и распоряжения землями с помощью данных SWOT-анализа (сильные и слабые стороны, возможности и угрозы развития земельных отношений) и PESTEL-анализа (политические, экономические, социальные, технологические, экологические и юридические факторы воздействия внешней среды). Такую оценку можно использовать при разработке и реализации дорожной карты завершения земельной реформы.

Практическая значимость. Усовершенствованная методика проведения SWOT и PESTEL-анализа может быть применена с целью формирования организационно-правовых и социально-экономических приоритетов развития земельных отношений в сельском хозяйстве. Табл.: 1. Илл.: 5. Библиогр.: 18.

Ключевые слова: SWOT и PESTEL-анализ; землевладение; землепользование; эффективность; инвестиции; аренда; государственное регулирование; земельная реформа.

Данкевич Виталий Евгеньевич - доктор экономических наук, доцент кафедры международных экономических отношений и европейской интеграции, Житомирский национальный агроэкологический университет (г. Житомир, Старый бульвар, 7)

E-mail: dankevych2017@gmail.com

Стаття надійшла до редакції 16.12.2017 р.

Фахове рецензування: 19.06.2018 р.

Бібліографічний опис для цитування:

Данкевич В. Є. SWOT та PESTEL-аналіз сучасного стану земельних відносин в Україні. *Економіка АПК*. 2018. № 7. С. 93 — 103.

*

УДК 65.012.123: 631.11

В.П. ПАВЛИК, кандидат технічних наук

Методологізація розроблення стратегічних програм розвитку сільськогосподарських підприємств

Мета статті - підвищити ефективність управління сільськогосподарськими підприємствами на основі розробки їх стратегічних програм розвитку.

Методика дослідження. При проведенні дослідження застосовано такі методи: прогнозування - при розробці стратегічних програм розвитку сільськогосподарських підприємств; системний підхід - з метою визначення взаємозв'язку між ресурсами підприємств та критеріями оцінки їх господарської діяльності; аналізу і синтезу інформаційних даних - для виявлення взаємозв'язку між різними економічними показниками розвитку сільськогосподарських підприємств; економіко-математичні - з метою визначення математичних рівнянь, похідних відповідних економічних показників сільськогосподарських підприємств.

Результати дослідження. На основі використання системного підходу в управлінні сільськогосподарськими підприємствами визначено ефективні умови їх функціонування, діапазон регулювання економічних показників: ціни одиниці продукції, оплати праці працівників, повної собівартості продукції, її обсяг реалізації у довгостроковому періоді.

Встановлено закономірності у зміні вихідних економічних показників ціни одиниці продукції, оплати праці працівників, повної собівартості продукції, обсягу її реалізації за певний період часу, визначення їх похідних дає змогу наперед задавати ефективні умови господарської діяльності сільськогосподарського підприємства.

Розроблено стратегічну програму розвитку господарської діяльності сільськогосподарського підприємства, яка полягає у передбаченні його результатів господарювання залежно від зміни трудових, земельних, фінансових ресурсів, забезпечуючи їх регулювання у певному довгостроковому періоді.

Визначено економічний ефект від застосування стратегічного управління підприємством на порівнянні двох варіантів його господарювання завдяки програмам стратегічного розвитку та адаптації до ринкових умов.

Елементи наукової новизни. Наукова новизна полягає у відмінності аналізу, обробки та використанні економічної інформації в прогнозуванні перспективного розвитку підприємства на основі моделювання, розробці моделей і математичного програмування. Удосконалено стратегічну програму розвитку сільськогосподарського підприємств.

© В.П. Павлик, 2018

ва, яка ґрунтується на системному підході в управлінні підприємствами, що здійснить перехід від традиційної - адаптивної до інноваційної - стратегічної програми розвитку.

Практична значущість. Запропоновано підходи до реалізації стратегічних програм розвитку сільськогосподарських підприємств, що дасть змогу виконувати системний підхід в управлінні, системно аналізувати зміну трудових, земельних, фінансових ресурсів, цілеспрямовано їх регулювати, суттєво підвищити ефективність прийняття управлінських рішень. Табл.: 3. Рис.: 1. Бібліогр.: 25.

Ключові слова: стратегічне управління; сільськогосподарські підприємства; програма розвитку; методи; прогнозування; системний підхід; ефективність.

Павлик Володимир Петрович - кандидат технічних наук, старший науковий співробітник відділу організації менеджменту, публічного управління та адміністрування, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» (м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10)

E-mail: esapk@iae.kiev.ua

Постановка проблеми. В основу стратегічного управління сільськогосподарськими підприємствами покладено передбачення їх результатів господарювання у довгостроковому періоді. При цьому важливе значення належатиме визначенню економічних показників, що характеризують виробництво, ринок сільськогосподарської продукції за певний період часу.

Традиційні методи дослідження підприємств у стратегічному управлінні, що ґрунтуються на адаптації їх до умов ринку не дають змоги розробити стратегічні програми розвитку господарської діяльності підприємств на тривалий період. Зокрема зміна трудових, земельних, фінансових ресурсів від умов виробництва, ринку для окремого підприємства вченими не досліджується через конфіденційність економічної інформації.

Водночас загальні тенденції економічного розвитку сільськогосподарських підприємств, їх стратегічна програма розвитку господарської діяльності залежать від стратегії господарювання кожного окремого підприємства, його частки у загальному результаті виробництва й реалізації продукції.

З огляду на це проблема ефективного стратегічного управління сільськогосподарськими підприємствами полягає у відсутності теоретико-методологічних положень з розроблення стратегічної програми господарювання кожного окремого підприємства, недостатньо обґрунтованих економічних показниках його виробництва й реалізації продукції за певний період часу, не підготовлених відповідних рекомендацій щодо ефективного використання трудових, земельних, фінансових ресурсів.

Для розв'язання вказаної проблеми пропонуються підходи до теоретико-методологічного забезпечення розроблення стратегічних програм розвитку сільськогосподарських підприємств на основі системного підходу в управлінні, послідовного розгляду управлінських функцій - мотивації

працівників, планування, контролю, організації, регулювання господарської діяльності.

Передбачається встановити як змінюються за певний період часу вихідні економічні показники (ціна одиниці продукції, оплата праці працівників, повна собівартість продукції, обсяг її реалізації), та ті показники, які характеризують відповідні функції елементів системи управління сільськогосподарським підприємством (інформація про господарювання підприємства, виробництво, ринок продукції).

На основі закономірностей у зміні зазначених показників за певний період часу визначатимуться їх похідні, які відображатимуть швидкість відповідної функції, що буде використано у розробленні стратегічної програми розвитку сільськогосподарського підприємства, зокрема за встановленими змінами у величині повної собівартості продукції, що визначатимуться у трудових, земельних ресурсах.

Стратегічна програма господарювання сільськогосподарського підприємства забезпечуватиме аналіз результатів його господарської діяльності залежно від зміни трудових, земельних, фінансових ресурсів у певному довгостроковому періоді.

Ефективність стратегічного управління сільськогосподарським підприємством визначатиметься за порівнянням двох варіантів господарювання з використанням стратегічної програми розвитку і без її використання, завдяки адаптації до ринкових умов.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З наукових праць як вітчизняних [3, 5, 6, 10, 11, 13, 16, 17, 19, 22] так й іноземних учених [1, 2, 4, 8, 20, 21, 23-25] встановлено, що в основі удосконалення стратегічного управління підприємств, виявлення перспективних тенденцій економічного розвитку є інновації у використанні методу прогнозування результатів господарювання. При цьому досліджуються загальні тенденції у виробництві й реалізації певної продукції

[16, 24]. Увага вчених [3, 5, 6, 10, 11, 13, 16, 17, 19, 22] зосереджена на адаптації управління підприємствами до умов ринку.

Проте стратегія економічного розвитку підприємств повинна ґрунтуватися на створенні ними умов господарювання, у яких їх функціонування буде ефективним. Так, учені Е. Дихтль, Х. Хершген зазначають: «Маркетинг понимается сегодня как выражение ориентированного на рынок управленческого стиля мышления, для которого характерны творческие, систематические и нередко агрессивные подходы. Считается, что недостаточно просто реагировать на развитие обстановки, регистрировать параметры окружающей среды, необходимо стремиться самому изменять эти параметры» [8, с. 8].

У прогнозуванні економічного розвитку підприємств доцільно визначати певний діапазон регулювання економічних показників для окремого підприємства та виділити можливу їх циклічність, повторення у довгостроковому періоді. Вказані науково-методологічні положення становитимуть основу для розроблення стратегічної програми розвитку господарської діяльності сільськогосподарського підприємства.

Відзначимо, що у наукових працях відсутній системний підхід в управлінні підприємствами, це не дає змогу встановити діапазон регулювання економічних показників, умови ефективного господарювання. Як наслідок цього, немає розробленої стратегічної програми розвитку господарської діяльності для окремого підприємства.

Вище викладене вказує на актуальність і важливість розробки стратегічних програм розвитку сільськогосподарських підприємств, задавати наперед ефективні умови господарської діяльності й характерні для них економічні показники, прогнозувати економічний розвиток підприємств, виходячи з вагомості окремого підприємства, його частки у загальному результаті.

Наукова новизна полягає у відмінності аналізу, обробки та використанні економічної інформації в прогнозуванні перспективного розвитку підприємства на основі моделювання, реалізації моделей і математичного програмування. Удосконалено стратегіч-

ну програму розвитку сільськогосподарського підприємства, яка полягає у системному підході в управлінні підприємствами й забезпечує перехід від традиційної - адаптивної до інноваційної - стратегічної програми розвитку.

Мета статті - підвищити ефективність управління сільськогосподарськими підприємствами на основі розробки їх стратегічних програм розвитку.

Виклад основних результатів дослідження. Запропоновані теоретико-методологічні положення з удосконалення стратегічного управління сільськогосподарськими підприємствами ґрунтуються на припущенні, що розробити стратегічну програму розвитку господарської діяльності сільськогосподарського підприємства можливо задавши ефективні умови функціонування, діапазон регулювання економічних показників: ціна одиниці продукції, оплата праці працівників, повна собівартість продукції та обсяг її реалізації у довгостроковому періоді, використовуючи системний підхід в управлінні сільськогосподарськими підприємствами.

Зв'язок системи нормативно-правових актів України з системою управління підприємствами у формуванні господарського регулювання на основі системного підходу, послідовний розгляд їхніх управлінських функцій, мотивацію працівників, планування, контроль, організацію і регулювання господарської діяльності наведено на рисунку. За даним схеми розробку стратегічних програм розвитку сільськогосподарських підприємств доцільно здійснювати виходячи з системи управління, зосередженої на регулюванні їх господарської діяльності.

Для аналізу показників економічного розвитку сільськогосподарського підприємства скористаємося наступними інформаційними даними з виробництва й реалізації пшениці озимої, наведеними в табл. 1, які використовувалися в попередніх дослідженнях автора [14-15] і встановлені на основі матеріалів Державної служби статистики України [12].

На основі даних табл. 1 визначено закономірності у зміні зазначених економічних показників за певний період часу.

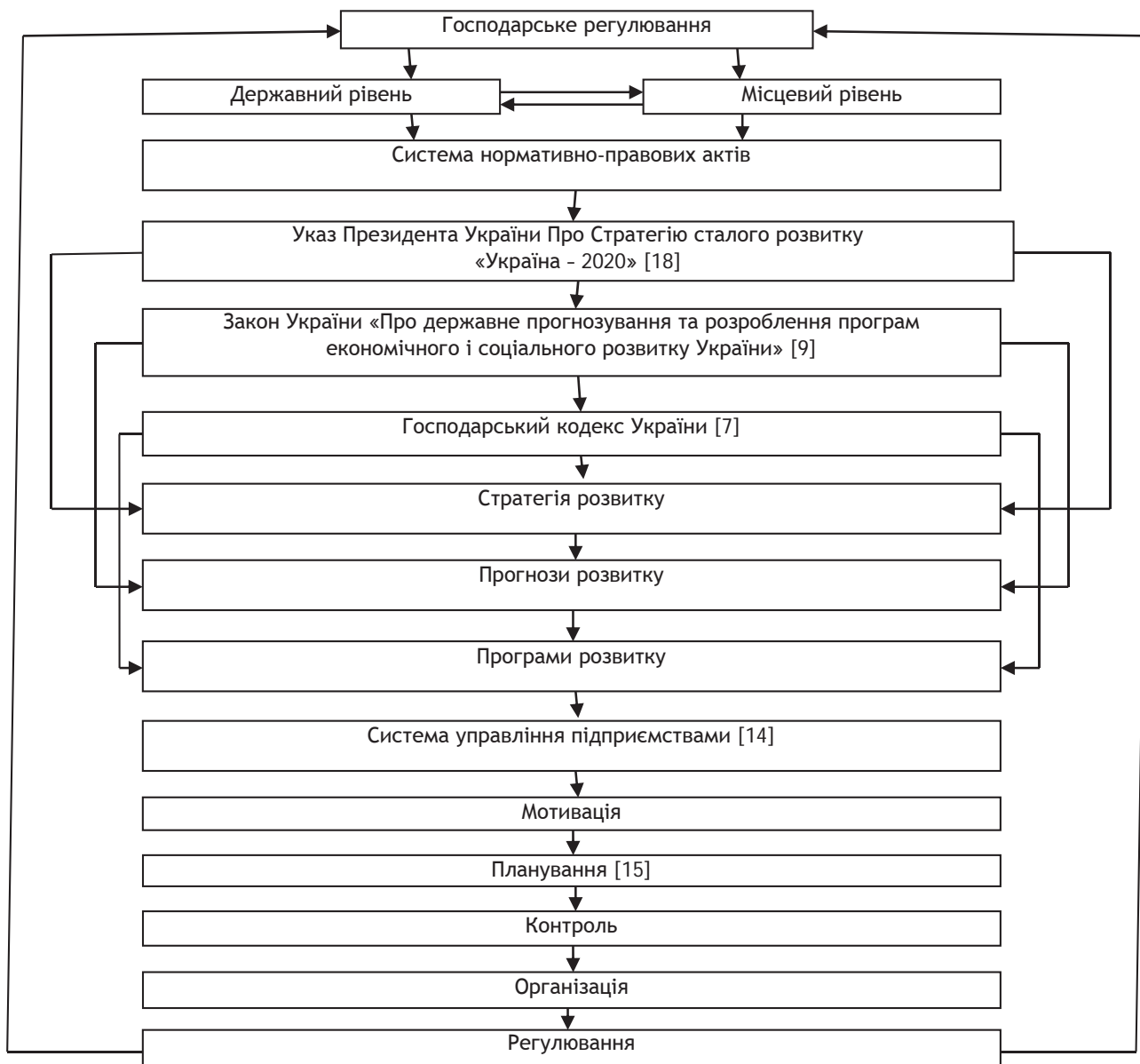

Схема формування господарського регулювання сільськогосподарських підприємств

1. Показники економічного розвитку сільськогосподарського підприємства

Показник, од. виміру	Значення показника за відповідний рік						
	1-й	2-й	3-й	4-й	5-й	6-й	7-й
Ц, грн/ц	160,98	163,86	164,48	165,12	164,48	163,86	160,98
Опр, тис. грн	235,52	214,02	209,91	205,79	209,91	214,02	235,52
С, тис. грн	2391,565	2173,24	2131,45	2089,65	2131,45	2173,24	2391,565
Ор, тис. ц	18,08	16,43	16,11	15,8	16,11	16,43	18,08

Позначення: Ц – ціна одиниці продукції; Опр - оплата праці працівників; С - повна собівартість продукції; Ор - обсяг реалізації продукції.

Джерело: Власні дослідження на основі використання форми 50-сг.

Зміна ціни одиниці продукції описується математичним рівнянням:

$$y = - 0,447 x^2 + 3,577 x + 158; R^2 = 0,963. \quad (1)$$

У вказаному рівнянні ціну одиниці продукції, як функцію, позначено через y , а її аргумент - час у роках через x .

Виходячи з рівняння (1), похідна функції ціни одиниці реалізованої продукції дорівнює:

$$y' = (- 0,447 x^2 + 3,577 x + 158)' = 2 \times (- 0,447) x + 3,577. \quad (2)$$

Зміну оплати праці працівникам запишемо через рівняння:

$$y = 3,245 x^2 - 25,96 x + 256,7; R^2 = 0,955. \quad (3)$$

У зазначеному рівнянні оплату праці працівників, як функцію, позначено через y , а її аргумент - час у роках через x .

Отже, з рівняння (3), похідна функції оплати праці працівників становить:

$$y' = (3,245 x^2 - 25,96 x + 256,7)' = 2 \times 3,245 x - 25,96. \quad (4)$$

Зміну повної собівартості продукції визначимо за допомогою рівняння:

$$y = 32,95 x^2 - 263,6 x + 2607; R^2 = 0,956. \quad (5)$$

У вказаному рівнянні повну собівартість продукції, як функцію, позначено через y , а її аргумент - час у роках через x .

Виходячи з рівняння (5), похідна функції повної собівартості продукції дорівнює:

$$y' = (32,95 x^2 - 263,6 x + 2607)' = 2 \times 32,95 x - 263,6. \quad (6)$$

Зміну обсягу реалізації продукції запишемо через рівняння:

$$y = 0,249 x^2 - 1,994 x + 19,71; R^2 = 0,956. \quad (7)$$

У вказаному рівнянні обсяг реалізації продукції, як функцію, позначено через y , а її аргумент - час у роках через x .

Отже, з рівняння (7), похідна функції повної собівартості продукції дорівнює:

$$y' = (0,249 x^2 - 1,994 x + 19,71)' = 2 \times 0,249 x - 1,994. \quad (8)$$

При визначенні закономірностей у зміні вказаних економічних показників використовувалися теоретико-методологічні положення одержані при розробленні системи управління сільськогосподарськими підприємствами, зокрема обґрунтування вихідних показників, що характеризують її елементи, такі як підприємство, інформація про його господарювання, виробництво і ринок продукції [14].

Зазначені інформаційні дані в табл. 1, що відображають діапазон варіації, коливання економічних показників, які відповідають ефективним умовам господарювання сільськогосподарського підприємства, одержано за результатами системного, послідовного розгляду управлінських функцій мотивації працівників, плануванню [19], контролю, організації, регулюванню.

Отримані закономірності (1-8) дали змогу здійснити коригування числових значень відповідних економічних показників, наведених у табл. 2 при розробленні стратегічної програми розвитку господарської діяльності сільськогосподарського підприємства.

2. Стратегічна програма розвитку господарської діяльності сільськогосподарського підприємства у довгостроковому періоді

Показник, од. виміру	Значення показника за відповідний рік						
	1-й	2-й	3-й	4-й	5-й	6-й	7-й
Продукції							
Qв, тис. ц	24,094	21,89	21,47	21,05	21,47	21,89	24,094
Умов ринку							
Qр, тис. ц	18,08	16,43	16,11	15,8	16,11	16,43	18,08
Y, тис. ц	16,862	15,32	15	15	15	15,32	16,862
Ц, грн/ц	160,98	163,86	164,48	165,1	164,48	163,86	160,98
Nв	5	5	5	5	5	5	5
Nс	2	2	2	2	2	2	2
Ресурси							
Опр, тис. грн	235,52	214,02	209,91	205,79	209,91	214,02	235,52
Зпр, тис. грн	3,271	2,973	2,915	2,858	2,915	2,973	3,271
m, працівників	9	9	9	9	9	9	9
З, га	563,797	512,33	502,48	492,624	502,48	512,33	563,797
С, тис. грн	2391,565	2173,24	2131,45	2089,65	2131,45	2173,24	2391,565
Результати господарювання							
П, тис. грн	518,97	518,97	518,97	518,97	518,97	518,97	518,97
P, %	21,7	23,88	24,35	24,84	24,35	23,88	21,7
Всього П, тис. грн	3632,79						

Показник, од. виміру	Значення показника за відповідний рік						
	8-й	9-й	10-й	11-й	12-й	13-й	14-й
Продукції							
Ов, тис. ц	21,89	21,47	21,05	21,47	21,89	24,094	21,89
Умов ринку							
Ор, тис. ц	16,43	16,11	15,8	16,11	16,43	18,08	16,43
У, тис. ц	15,32	15	15	15	15,32	16,862	15,32
Ц, грн/ц	163,86	164,48	165,1	164,48	163,86	160,98	163,86
Нв	5	5	5	5	5	5	5
Нс	2	2	2	2	2	2	2
Ресурси							
Опр, тис. грн	214,02	209,91	205,79	209,91	214,02	235,52	214,02
Зпр, тис. грн	2,973	2,915	2,858	2,915	2,973	3,271	2,973
т, працівників	9	9	9	9	9	9	9
З, га	512,33	502,48	492,624	502,48	512,33	563,797	512,33
С, тис. грн	2173,24	2131,45	2089,65	2131,45	2173,24	2391,565	2173,24
Результати господарювання							
П, тис. грн	518,97	518,97	518,97	518,97	518,97	518,97	518,97
Р, %	23,88	24,35	24,84	24,35	23,88	21,7	23,88
Всього П, тис. грн	3632,79						

Позначення: Ов - обсяг виробництва продукції підприємством; У - обсяг нереалізованої продукції підприємством; Нв - кількість виробників на ринку продукції; Нс - кількість споживачів на ринку продукції; З - площа землі, виділена під виробництво продукції; т - кількість працюючих; Зпр - зарплата одного працівника за рік; П - прибуток від реалізації продукції; Р - рівень рентабельності виробництва й реалізації продукції.

Джерело: Власні дослідження на основі використання форми 50-сг.

Для порівняння варіанта господарювання сільськогосподарського підприємства із застосуванням стратегічної програми його розвитку із варіантом господарювання без її використання на основі адаптації до умов ринку, інформаційні дані останнього наведено у табл. 3.

3. Програма адаптації господарської діяльності сільськогосподарського підприємства до умов ринку у довгостроковому періоді

Показник, од. виміру	Значення показника за відповідний рік						
	1-й	2-й	3-й	4-й	5-й	6-й	7-й
Продукції							
Ов, тис. ц	24,094	23,375	23	25,328	23	23,375	24,094
Умов ринку							
Ор, тис. ц	18,08	17,54	20	19,01	20	17,54	18,08
У, тис. ц	16,862	16,359	15	17,725	15	16,359	16,862
Ц, грн/ц	160,98	137,18	192,1	281,17	192,1	137,18	160,98
Нв	5	5	7	5	7	5	5
Нс	2	2	3	2	3	2	2
Ресурси							
Опр, тис. грн	235,52	228,494	323,204	501,452	323,204	228,494	235,52
Зпр, тис. грн	3,271	3,174	4,489	6,965	4,489	3,174	3,271
т, працівників	9	9	9	9	9	9	9
З, га	563,797	700	1000	1300	1000	700	563,797
С, тис. грн	2391,565	2320,190	3281,9	5091,88	3281,9	2320,190	2391,565
Результати господарювання							
П, тис. грн	518,97	85,95	560,1	253,16	560,1	85,95	518,97
Р, %	21,7	3,7	17,1	5	17,1	3,7	21,7
Всього П, тис. грн	2583,2						

Показник, од. виміру	Значення показника за відповідний рік						
	8-й	9-й	10-й	11-й	12-й	13-й	14-й
<i>Продукції</i>							
Qв, тис. ц	23,375	23	25,328	23	23,375	24,094	23,375
<i>Умов ринку</i>							
Qр, тис. ц	17,54	20	19,01	20	17,54	18,08	17,54
У, тис. ц	16,359	15	17,725	15	16,359	16,862	16,359
Ц, грн/ц	137,18	192,1	281,17	192,1	137,18	160,98	137,18
Nв	5	7	5	7	5	5	5
Nс	2	3	2	3	2	2	2
<i>Ресурси</i>							
Опр, тис. грн	228,494	323,204	501,452	323,204	228,494	235,52	228,494
Зпр, тис. грн	3,174	4,489	6,965	4,489	3,174	3,271	3,174
т, працівників	9	9	9	9	9	9	9
З, га	700	1000	1300	1000	700	563,797	700
С, тис. грн	2320,190	3281,9	5091,88	3281,9	2320,190	2391,565	2320,190
<i>Результати господарювання</i>							
П, тис. грн	85,95	560,1	253,16	560,1	85,95	518,97	85,95
Р, %	3,7	17,1	5	17,1	3,7	21,7	3,7
Всього П, тис. грн	2150,18						

Джерело: Власні дослідження на основі використання форми 50-сг.

За даними табл. 2-3 встановлено, що економічний ефект від використання стратегічної програми розвитку господарської діяльності сільськогосподарського підприємства, удосконалення його стратегічного управління становить 2532,2 тис. грн. Економічний ефект одержано за рахунок регулювання господарської діяльності підприємства, яке дало змогу задавати ефективні умови виробництва й реалізації сільськогосподарської продукції, цілеспрямовано змінювати трудові, земельні, фінансові ресурси.

Висновки. Припущення, що розробити стратегічну програму розвитку господарської діяльності сільськогосподарського підприємства можливо, визначивши ефективні умови функціонування, діапазон регулювання економічних показників: ціни одиниці продукції, оплати праці працівників, повної собівартості продукції та обсягу її реалізації у довгостроковому періоді використовуючи системний підхід в управлінні сільськогосподарськими підприємствами, підтвердилося результатами дослідження.

Запропоновані теоретико-методологічні положення з удосконалення стратегічного управління сільськогосподарськими підприємствами ґрунтуються на системному підході, послідовному розгляді управлінських функцій мотивації працівників, плануванні, контролі, організації, регулюванні господарської діяльності, дають змогу визначати

перспективні тенденції в економічному розвитку, підвищити ефективність управління.

Встановлено закономірності у зміні ціни одиниці продукції, оплати праці працівників, повної собівартості продукції, її обсягу реалізації за певний період часу, які дають змогу наперед визначати ефективні умови господарської діяльності сільськогосподарського підприємства, цим самим передбачати його економічний розвиток залежно від умов виробництва, ринку, системно їх аналізувати та ухвалювати відповідні управлінські рішення.

Охарактеризовано ефективність використання стратегічної програми розвитку господарської діяльності сільськогосподарського підприємства у довгостроковому періоді на основі порівняння з програмою адаптації його до умов ринку, що вказує за рахунок яких змін у трудових, земельних, фінансових ресурсах можна одержати економічний ефект, покращити конкурентоспроможність.

У перспективі проведене дослідження дасть можливість здійснювати моделювання інноваційного розвитку в управлінні сільськогосподарськими підприємствами, розкрити закладений в них виробничо-фінансовий потенціал через обґрунтування технологічних, організаційних, економічних, інноваційних змін.

Список бібліографічних посилань

1. Аакер Д.А. Стратегическое рыночное управление. Санкт-Петербург: (Теория и практика менеджмента) Питер, 6-е междунар. изд. 2003. 544 с.
2. Анисимов О.С., Мундривская Е.Б. Стратегическое управление: проблемы теории. Российская Академия гос. службы при Президенте РФ ; Гос. образовательное учреждение дополнительного профес. образования ; Ин-т повышения квалификации гос. служащих (ИПК Госслужбы). (Энциклопедия стратегического управления) Москва : ИПК Госслужбы, 2005. 374 с.
3. Анісімова Л., Боклан Н. Стратегія розвитку інформаційної системи управління на підприємствах. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Сер. Економіка*. 2006. Вип. 89. С. 47-51.
4. Ансофф И. Стратегическое управление. Москва, 1989. 519 с.
5. Білик М.Д. Стратегічне управління та стратегії підприємства. Формування ринкових відносин в Україні : зб. наук. пр. Науково-дослідний економічний інститут Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України. Київ, 2009. № 4 (95). С. 143-150.
6. Василенко В.О., Ткаченко Т.І. Стратегічне управління підприємством : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 2-ге вид., випр. і доповн - 400 с.
7. Господарський кодекс України. Документ 436-15, від 06.01.2018, підстава 2210-19. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
8. Дихтль Е., Хёршген Х. Практический маркетинг: учеб. пособие ; пер. с нем. А. А. Макарова; под ред. И. С. Минко. - Москва : Высш. шк., 1995. 256 с.
9. Закон України Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України. Документ 1602-14, від 02.12.2012, підстава 5463-17. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1602-14>
10. Зоря Т. М. Стратегічне управління потенціалом підприємства на інноваційній основі. *Економіка. Фінанси. Право: проблемні питання: коментарі та поради. Інформаційно-аналітичний бюлетень / АФ «Аналітик»; Академія муніципального управління*. Київ, 2012. № 1/2. С. 3-6.
11. Нижник І. В. Маркетингове стратегічне управління підвищенням конкурентоспроможності підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету. Сер. Економічні науки*. 2015. Вип. 4. Т. 2. С. 112-115.
12. Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах за 2012 рік. Стат. бюл. / відповід. за вип. О.М. Прокопенко. Державна служба статистики України. Київ, 2013. 88 с.
13. Отенко И. П. Стратегическое управление потенциалом предприятия : научное издание. Изд. ХНЕУ, Харьков, 2006. 256 с.
14. Павлик В.П. Методи управління сільськогосподарським підприємством : монографія. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2011. 156 с.
15. Павлик В. П. Удосконалення методичного інструментарію складання та реалізації господарських планів сільськогосподарських підприємств. *Економіка АПК*. 2016. № 12. С. 58-64.
16. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / [за ред. Ю. О. Лупенка, В. Я. Месель-Веселяка] [2-е вид., переробл. і допов.]. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2012. 218 с.
17. Тарнавська Н., Макарова І. Стратегічне управління конкурентоспроможністю підприємств на основі інноваційних пріоритетів. Економічний аналіз : зб. наук. пр. кафедри економічного аналізу Тернопільського національного економічного університету Тернопільський національний економічний університет. Тернопіль, 2010. Вип. 5. С. 344-351.
18. Указ Президента України Про Стратегію сталого розвитку «Україна - 2020» від 12 січня 2015 року № 5.2015. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
19. Шаманська О. І. Стратегічне планування інноваційної діяльності в системі ресурсного потенціалу підприємства : економіка та управління підприємствами. *Актуальні проблеми економіки : науковий економічний журнал Національна академія управління*. Київ, 2009. № 6 (96). С. 164 - 169.

References

1. Aaker, D.A. (2003). *Strategicheskoe rynochnoe upravlenie [Strategic market management]*. Saint Petersburg, Russia: 6-e mezhdunar. izd. [In Russian].
2. Anisimov, O.S., & Mundrievskaja, E.B. (2005). *Strategicheskoe upravlenie: problemy teorii [Strategic management: problems of theory]*. Moscow, Russia: IPK Gossluzhby [In Russian].
3. Anisimova, L., & Boklan, N. (2006). *Stratehiia rozvytku informatsiinoi systemy upravlinnia na pidpriemstvakh [Strategy for a development of an information management system at enterprises]*. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Ser. Ekonomika*, 89, pp. 47-51 [In Ukrainian].
4. Ansoff, I. (1989). *Strategicheskoe upravlenie [Strategic management]*. Moscow, Russia [In Russian].
5. Bilyk, M.D. (2009). *Stratehichne upravlinnia ta stratehii pidpriemstva [Strategic management and enterprise strategy]*. *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini*, 4 (95), pp. 143-150 [In Ukrainian].
6. Vasylenko, V.O., & Tkachenko, T.I. (2004). *Stratehichne upravlinnia pidpriemstvom : navch. posib. [Strategic management of the enterprise: tutorial]*. Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury [In Ukrainian].
7. *Hospodarskyi kodeks Ukrainy vid 06.01.2018 # 436-15 [Commercial Code of Ukraine from 06.01.2018, No. 436-15]*. *Baza danykh "Zakonodavstvo Ukrainy". VR Ukrainy*. Retrieved from: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/436-15> [In Ukrainian].
8. Dihtl, E., & Hjorshgen, H. (1995). *Prakticheskij marketing: ucheb. posobie [Practical marketing: textbook]*. A.A. Makarov (Trans.). I.S. Minko (Ed.). Moscow: Vyssh. shk. [In Russian].
9. *Pro derzhavne prohnozuvannia ta rozroblennia prohram ekonomichnoho i sotsialnoho rozvytku Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 02.12.2012 # 1602-14 [On state prognosis and development of programs of economic and social development of Ukraine: Law of Ukraine from 02.12.2012, No. 1602-14]*. *Baza danykh "Zakonodavstvo Ukrainy". VR Ukrainy*. Retrieved from: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1602-14> [In Ukrainian].
10. Zoria, T.M. (2012). *Stratehichne upravlinnia potentsialom pidpriemstva na innovatsiini osnovi [Strategic management of the potential of the enterprise on an innovative basis]*. *Ekonomika. Finansy. Pravo: problemni pytannia: komentari ta porady*, 1/2, pp. 3-6 [In Ukrainian].
11. Nyzhnyk, I.V. (2015). *Marketynhove stratehichne upravlinnia pidvyshchenniam konkurentospromozhnosti pidpriemstva [Marketing strategic management for increasing the competitiveness of the enterprise]*. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ser. Ekonomichni nauky*, 4, Vol. 2, pp. 112-115 [In Ukrainian].
12. *Osnovni ekonomichni pokaznyky vyrobnytstva produktsii silskoho gospodarstva v silskohospodarskykh pidpriemstvakh za 2012 rik. Stat. biul. [The main economic indicators of agricultural production in agricultural enterprises for 2012. Stat. bulletin]*. (2013). O.M. Prokopenko (Ed.). Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [In Ukrainian].
13. Otenko, I.P. (2006). *Strategicheskoe upravlenie potencialom predpriyatija : nauchnoe izdanie [Strategic management of the enterprise's potential: a scientific publication]*. Kharkiv: Izd. HNEU [In Russian].
14. Pavlyk, V.P. (2011). *Metody upravlinnia silskohospodarskym pidpriemstvom : monohrafiia [Agricultural enterprise management methods: monograph]*. Kyiv: NNTs "IAE" [In Ukrainian].
15. Pavlyk, V.P. (2016). *Udoskonalennia metodychnoho instrumentarii skladannia ta realizatsii hospodarskykh planiv silskohospodarskykh pidpriemstv [Improvement of methodical tools for the compilation and implementation of business plans of agricultural enterprises]*. *Ekonomika APK*, 12, pp. 58-64 [In Ukrainian].
16. Lupenko, Yu.O., & Mesel-Veseliak, V.Ya. (Eds.). (2012). *Stratehichni napriamy rozvytku silskoho gospodarstva Ukrainy na period do 2020 roku [Strategic directions of development of agriculture of Ukraine for the period up to 2020]*. Kyiv: NNTs "IAE" [In Ukrainian].

20. Шанк Дж., Говиндараджан В. Стратегическое управление затратами. Новые методы увеличения конкурентоспособности. Санкт-Петербург: Бизнес Микро, 1999. 288 с.

21. Crainer S. The management century: A critical review of 20th century thought and practice / Stuart Crainer; Foreword by Bruce A. Pasternack; Booz-Allen & Hamilton. (The Jossey-Bass business and management series; A strategy and business book). San Francisco: Jossey-Bass, 2000. 23, 266 p.

22. Kryvovyazyuk I.V. Innovative approach to strategy selection for enterprise crisis management. *Актуальні проблеми економіки: науковий економічний журнал Національної академії управління*. Київ, 2013. № 11 (149). С. 77 - 84.

23. Peter J.P., Olson Jerry C. Consumer behavior and marketing strategy. 6th ed. (McGraw-Hill/Irwin series in marketing) Boston a.o.: McGraw-Hill/Irwin, 2002. 26,582 p.

24. Strategy of the economic and social development of Ukraine (the years 2004-2015): Towards European integration. *Nat. in-te for strat.stud. In. of econ.forecast. of Nat. ac. of sc. of Ukr., Min. of econ.and issues of Eur. integr.* Kyiv, 2004. 432 p.

25. Walker G. Modern competitive strategy. Boston a.o.: McGraw Hill; Irwin, 2004. 17, 290 p.

17. Tarnavska, N., & Makarova, I. (2010). Stratehichne upravlinnia konkurentospromozhnistiu pidpriemstv na osnovi innovatsiinykh priorytetiv [Strategic management of enterprise competitiveness on the basis of innovative priorities]. *Ekonomichnyi analiz: zb. nauk. pr. kafedry ekonomichnoho analizu Ternopil'skoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu*, 5, pp. 344-351 [In Ukrainian].

18. Pro Stratehiiu staloho rozvytku "Ukraina - 2020": Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 12.01.2015 # 5.2015 [On the strategy for sustainable development "Ukraine-2020": Decree of the President of Ukraine from 12.01.2015, No. 5.2015]. *Baza danykh "Zakonodavstvo Ukrainy". VR Ukrainy*. Retrieved from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> [In Ukrainian].

19. Shamanska, O.I. (2009). Stratehichne planuvannia innovatsiinoi diialnosti v systemi resurnoho potentsialu pidpriemstva: ekonomika ta upravlinnia pidpriemstvamy [Strategic planning of innovation activity in the system of resource potential of an enterprise: economics and enterprise management]. *Aktualni problemy ekonomiky*, 6 (96), pp. 164-169 [In Ukrainian].

20. Shank, Dzh., & Govindaradzhyan, V. (1999). *Strategicheskoe upravlenie zatratami. Novye metody uvelicheniya konkurentnosposobnosti [Strategic management of costs. New methods of increasing the competitiveness]*. Saint Petersburg, Russia: Biznes Mikro [In Russian].

21. Crainer, S. (2000). *The management century: a critical review of 20th century thought and practice*. San Francisco, USA: Jossey-Bass [In English].

22. Kryvovyazyuk, I.V. (2013). Innovative approach to strategy selection for enterprise crisis management. *Aktualni problemy ekonomiky*, 11 (149), pp. 77-84 [In English].

23. Peter, J.P., & Olson, J.C. (2002). *Consumer behavior and marketing strategy. 6th ed.* Boston, USA: McGraw-Hill/Irwin [In English].

24. *Strategy of the economic and social development of Ukraine (the years 2004-2015): Towards European integration*. Kyiv: *Nat. in-te for strat. stud.* [In English].

25. Walker, G. (2004). *Modern competitive strategy*. Boston, USA: McGraw Hill; Irwin [In English].

Pavlyk V.P. Methodology for developing of strategic agricultural development programs

The purpose of the article is to increase the efficiency of management in agricultural enterprises based on an adoption of their strategic development programs.

Research methods. *In the research process the following scientific methods have been used: forecasting for considering strategic development programs for agricultural enterprises; systematic approach for development of relationship between enterprise's and criteria for an assessment of its economic activity; analysis and synthesis for identification of relationship between different economic indicators of agricultural enterprises; economical and mathematical for development of mathematical equations, as well as derivatives of corresponding economic indicators of agricultural enterprises.*

Research results. *On basis the systematic approach in the management of agricultural enterprises, it has been determined the effective conditions for their functioning, as well as the range of regulation of economic indicators: unit price, employee remuneration, total production cost, and its sales volume in the long-run period.*

Regularities in changing of the aforementioned initial economic indicators and the determination of their derivatives enable to determine in advance the effective conditions of the economic activity of an agricultural enterprise.

It has been adopted the strategic program of economic activity development of an agricultural enterprise, which consists of predicting its economic results depending on changes in labor, land, financial resources, ensuring their regulation in a certain long-run period.

The economic effect from application of strategic enterprise management has been determined on the comparison of two variants of its management due to programs of strategic development and adaptation to market conditions.

Elements of scientific novelty. *Scientific novelty lies in a difference in the analysis, processing and usage of economic information in the forecasting of perspective development of the enterprise based on the modeling approach and mathematical programming. It has been improved the strategic program for an agricultural enterprise's development, based on a systematic approach in enterprises' management, which would possibly move from the traditional, namely adaptive, to innovative, namely strategic development program.*

Practical significance. *The proposed approaches to realization of strategic programs of agricultural enterprises' development would allow to carry out a systematic approach in management, systematically analyze the change in labor, land, financial resources. Tabl.: 3. Figs.: 1. Refs.: 25.*

Keywords: *strategic management; agricultural enterprises; development program; methods; forecasting; system approach; efficiency.*

Pavlyk Volodymyr Petrovych - candidate of technical sciences, senior research fellow of the department of management organization and public administration, National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economics" (10, Heroiv Oborony st., Kyiv)

E-mail: ecapk@iae.kiev.ua

Павлик В.П. Методологізація розробки стратегічних програм розвитку сільськогосподарських підприємств

Цель статьи - повысить эффективность управления сельскохозяйственными предприятиями на основе разработки их стратегических программ развития.

Методика исследования. При проведении исследования применены такие методы: прогнозирования - при разработке стратегических программ развития сельскохозяйственных предприятий; системного подхода - с целью определения взаимосвязи между ресурсами предприятий и критериями оценки их хозяйственной деятельности; анализа и синтеза информационных данных - для установления взаимосвязи между разными экономическими показателями развития сельскохозяйственных предприятий; экономико-математические - с целью определения математических уравнений, производных соответствующих экономических показателей сельскохозяйственных предприятий.

Результаты исследования. На основе использования системного подхода в управлении сельскохозяйственными предприятиями определены эффективные условия их функционирования, диапазон регулирования экономических показателей: цены единицы продукции, оплату труда работников, полную себестоимость продукции, её объём реализации в долгосрочном периоде.

Установлено закономерности в изменении выходных экономических показателей цены единицы продукции, оплаты труда работников, полной себестоимости продукции, объёма её реализации за определённый период времени, определение их производных даёт возможность наперёд задавать эффективные условия хозяйственной деятельности сельскохозяйственного предприятия.

Разработано стратегическую программу развития хозяйственной деятельности сельскохозяйственного предприятия, которая основывается на предвидении его результатов хозяйствования в зависимости от изменения трудовых, земельных, финансовых ресурсов, обеспечивая их регулирование в определённом долгосрочном периоде.

Определено экономический эффект от применения стратегического управления сельскохозяйственным предприятием на сравнении двух вариантов его хозяйствования за счёт программ стратегического развития и адаптации к рыночным условиям.

Элементы научной новизны. Научная новизна состоит в отличие анализа, обработки и использования экономической информации в прогнозировании перспективного развития предприятия на основе моделирования, разработки моделей и математического программирования. Усовершенствовано стратегическую программу развития сельскохозяйственного предприятия, которая основывается на системном подходе в управлении предприятиями, обеспечивает переход от традиционной - адаптивной к инновационной - стратегической программе развития.

Практическая значимость. Предложено подходы к реализации стратегических программ развития сельскохозяйственных предприятий, что даст возможность исполнять системный подход в стратегическом управлении, системно анализировать изменение трудовых, земельных, финансовых ресурсов, целенаправленно их регулировать, существенно повысить эффективность принятия управленческих решений. Табл.: 3. Илл.: 1. Библиогр.: 25.

Ключевые слова: стратегическое управление; сельскохозяйственные предприятия; программа развития; методы; прогнозирование; системный подход; эффективность.

Павлик Владимир Петрович - кандидат технических наук, старший научный сотрудник отдела организации менеджмента, публичного управления и администрирования, Национальный научный центр «Институт аграрной экономики» (г. Киев, ул. Героев Обороны, 10)

E-mail: esark@iae.kiev.ua

Стаття надійшла до редакції 27.11.2017 р.

Фахове рецензування: 29.01.2018 р.

Бібліографічний опис для цитування:

Павлик В. П. Методологізація розроблення стратегічних програм розвитку сільськогосподарських підприємств. *Економіка АПК*. 2018. № 7. С. 103 – 112.

* * *